

Király István: Intés az őrzőkhöz

Mindig meglepett, hogy egy-egy nagyobb lélegzetű, testesebb kötet megjelése után szinte nyomban napvilágot lát a róla szóló méltatás, recenzió. Még ha feltételezzük is, hogy a kritikus esztéta jó előre, még kéziratban olvasta a művet, akkor is furcsa ez a gyorsaság. Különösen így voltam Király István monumentális munkájával, amely a költői pálya 1905-től 1912-ig terjedő szakaszát feldolgozó Ady-monográfiája első két kötetének (1970) folytatása. Az 1982-ben megjelent *Intés az őrzőkhöz* újabb két kötettel gazdagítja Ady-irodalmunkat; Ady életét és költészetét az első világháború éveiben, 1914-től 1918-ig követi. Aki most e jelentős, jegyzetekkel, név-, tárgy- és versmutatókkal együtt 1350 oldalt kitevő munkával foglalkozik, nem teheti meg, hogy el ne olvassa, vagy legalábbis át ne lapozza újra a monográfia előző két könyvét. S el ne mélyedjen Király István irodalomtörténeti és tanári-oktatói tevékenységének tanulmányozásában, amely – úgy tűnik – kezdettől fogva Adyhoz kapcsolódott. Erre utalnak az 50-es, majd a későbbi években publikált írásai is. A Mikszáth Kálmán halálának negyedik évfordulójára írt cikkében megjegyzi: „Az a gyűlölet izzik már fojtottan Mikszáth arisztokrácia-bírálatában, amely Ady Endre verseiben kérlelhetetlenül vonja majd felelősségre az igaz magyarság torán tobzódó grófi senkiket” (Szabad Nép, 1950. máj. 28.) Interjúiból, vallomásaiból aztán minden kétséget kizáróan kiderül, hogy már ebben az időben is voltaképpen Ady érdekelte igazán, Mikszáth-monográfiáját is – melyért 1952-ben Kossuth-díjat kapott, s amely ma is érvényes, hasznos irodalomtörténeti kalauz – úgy tekintette, mint Adyhoz, a költő korához való közelítést, előzményt Ady teljes pályaképének megrajzolásához.

Elgondolkodtató tehát ez a sietség, mellyel egyes kritikusok, esztéták értékelési-

ket megfogalmazzák, s nem csoda, hogy ez az igyekezet többnyire szokványos ítéletekhez, sztereotip megállapításokhoz vezet. Az *Intés az őrzőkhöz* nagyon megérdemli, hogy ne a megszokott módon bánjunk vele, mert korszakos mű. Nem tekinthetjük egyszerű olvasmányoknak, ismét és ismét kézbe kell vennünk, a megismerés és elemzés igényével. Összefoglaló, enciklopédikus munka, amely mindenekelőtt nem elismertetésre számít, hanem méltó befogadásra, termékeny értelemre.

Király István szemében Ady a totális összegező: a magyarság sorskérdéseitől kezdve a nemzeti lét és a világban lét dilemmáján át az egyén problematikájáig, a személyi fenyegetettség és elidegenedés drámájáig fogalmazza meg XX. századi életményeink, eszményeink és harcaink egész halmazát. Lírája, ebből következőleg, polifon líra, egyidőben fejezi ki – nemegyszer ugyanabban a versben – látszólag ellentétes gondolatok, érzések, eszmék együttesét: a közösségi ember küzdelmes bizodalját, az istenhit vigaszát és erőforrását, a személyiség kételyeit és reményeit, a társadalmi bajok osztály-konfliktusait, a politikai világlátását. Ez az egyidőben és egyszerre érzékelhető összetettség, az igennek és a nemnek ez az oppozíciós kettőssége, az emberi tudat ambivalenciájának, a mindig mindent megélő és értelmező gondolatiságnak ellentmondása azonban csak látszólagos. Nem valódi, gyökeres, hanem vélt, ideológiailag támasztott ellentmondásról van itt szó. Számunkra éppen hogy azt bizonyítja – talán a szerző szándéka ellenére is –, hogy az istenhit nem lehet válságtényező az emberi életben, az istenhit és az emberhit – akár ontológiai, akár antropológiai szempontból vizsgáljuk is – egymást erősítve, kiegészítve, egymással összefonódva jelenik meg, ha korszerűen vállalható, ha a század optimális világszemlélete és meggyőződése hatja át. A baloldaliság, a progresszivitás és az evangéliumi tanítások Adynál szerves egységben, lényegbeli szövetkezésben nyilvánul-

nak meg. Nem Isten és ember áll szemben egymással, hanem a nyitottság a zárkózottsággal, a progresszió a maradisággal, a szocialista elkötelezettség a politikai reakcióval. Modernsége emberi és költői értelemben egyaránt általános: mindazt, ami az emberi gondolkodásban előremutató, jövőbeli, s mindazt, ami a közösségi és az egyedi emberben gazdagító és kiteljesítő, magába fogadja. Poétikája azt a vonalat is őrzi s folytatja tovább, ami Balassitól jellemzi a magyar költészet egyik ívét: a deitas és a humanitas, a földi és az égi, a testi és a lelki szétválaszthatatlansága. Krisztus úgy lép föl nála, mint az univerzális lét megtestesítője, mint küzdelmeink értelme, akihez az emberi nagyság és a szabad emberi gondolat mérhető és igazítható: „Az Isten ott van valamiként; / Minden gondolatnak alján”; „A Vér tudja ő útjait, / Céljait, titkait tudja: / Éljen az Ember, Vér s a Hit”; „Járj köztünk, drága Isten-Ember, / Tavasz van, nőnek a gazok / S kevesek az igaz igazok”.

Inkább azt tagadja, ostromozza a költő, ami az emberért való eszmék és hitek torzulásába fut, eszmék és hitek elvadítását és meghamisítását eredményezi. A baloldaliság nevében is lehet embertelenségre szokni, s a vallás is lehet pusztítás eszköze vakbuzgók és militánsok kezében. Ady a tiszta képletek és a tiszta eszmények megszólaltatója; csak ezekhez érdemes, csak ezekhez kell ragaszkodnunk – hirdeti. Mindent, ami avult, korszerűtlen, hazug, ki kell vetnünk magunkból. S mindent, ami tovább vihető, értékes, holt napi szükség, meg kell őriznünk magunknak és utódainknak. A valódi ellentétek itt voltaképpen a demokrácia és antidemokrácia, a jog és jogtalanság, a szabadság és elnyomás, a nemzetköziség és provincializmus, a Krisztus-várás és Krisztus-gyalázás ellentétei, melyeket költészetében kibékíthetetlen párba állít. „A forradalmi lelkületet egy kettős alapszenvédély jellemzi – írta Sik Sándor Adyról –: egész valójával – ha szabad így mondani: a lelke bőrén – érzi a meglévő rossznak rossz voltát, egész valójával gyűlöli azt, és nem tud megszűnni harcolni ellene – és egész valójával hiszi, akarja azt az újat, amit jónak tud, ér, és életét teszi rá.”

Király Istvánnak volt mersze szembenézni korábbi Ady-képével is; az évek folyamán újabb és újabb vonásokkal egészítette ki, illetve a ráarakódott feleslegességektől tisztította meg Ady-portróját. A pártelfogultságoktól mentes, a jobb- és baloldali túlzásoktól, kisajátítási törekvésektől megszabadított poétát és szellemi harcost magasztosítja fel, az egyetemes Adyt, mindenki Adyját rajzolja meg. A nemzet váteszét, akinek mai és mindenkori aktualitása nekünk és a világnak egyként tanulság, egyként örökség.

Az *Intés az őrzőkhöz* hatalmas művelődéstörténeti, pedagógiai, irodalomtörténeti, filozófiai, helyenként a modern teológia kérdéseit is érintő mű, melyet a szerző roppant szakmai, tudósi, művészi és emberi felkészültséggel alkotott meg. Nem tehetjük le végleg, újra és újra vissza kell térnünk hozzá és polemizálnunk kell vele. Megéri. (*Szépirodalmi*, 1982)

HEGYI BÉLA

Álmok Ninivéből

Czigány Györgyöt – jóllehet verseskötvényei jelentek meg – elsősorban a zenei ismeretterjesztés kivételes hatású és népszerűségű képviselői között tartottuk számon. Úgy látszik azonban, hogy neki is végig kellett járnia a „forrás”, az avantgarde iskoláját, hogy váratlan meglepetésük igazi, komoly költői teljesítménnyel rukkolhasson elő. Új könyve, az *Álmok Ninivéből* az eddigiéktől eltérő, „emberközelibb” költőiséget reprezentál. Versei kohézióját olyan eszmények adják, amelyeket a magyar líra eddig is a magáénak mondhatott, de újabban mintha veszítettek volna időszerezésükből, divatjukból és közkedveltségükből.

Czigány György eddig is aforisztikusan fogalmazott, de talán kevesebb gondot fordított a képek megformálására. Új könyvének viszont uralkodó eleme a képszerűség. A költő képek sorából építi föl verseit, melyek így az érzés mozaikjait